

วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชน
ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร*

Analysis of the Fundamental Teachings Found in the
Dedication of Merit (Boon Cheak Khao) without Causes
of Community Decline in Thasila Subdistrict, Songdao
District, Sakhon Nakhon Province

พระมหาจัตถกร วชิรเมธี (คำโสภา), พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต (มิตร วันยาว)
และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ (ประมวล บุลาลม)

Phramaha Chattakorn Vajiramedhi (Kamsopa), Phrakhru Pariyattipatthanbandit (Mit Wanyao)
and Phrakhru Sudhikhambhirayan (Pramuan Bulalom)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: chattakorn.2568@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสำคัญและความเป็นมาของการทำบุญแจกข้าว
ปลอดอบายมุข 2) ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในงานทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของตำบลท่าศิลา อำเภอ
สองดาว จังหวัดสกลนคร 3) ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของตำบล
ท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และภาคสนาม
โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จากประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก 25 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์
ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสำคัญและความเป็นมาของการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข: การทำบุญแจกข้าว
ปลอดอบายมุขช่วยเหลือผู้ยากไร้และส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน โดยปลูกฝังคุณธรรม
และความเมตตาในผู้ทำบุญ ช่วยสร้างความสงบและความพึงพอใจจากการทำความดี พร้อมทั้งส่งเสริม

*ได้รับบทความ: 2 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 18 มีนาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 25 มีนาคม 2569
Received: April 2, 2025; Revised: March 18, 2026; Accepted: March 25, 2026

ความร่วมมือในชุมชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยไม่ดื่มสุรา เพื่อบรรยากาศที่สงบและมีความสุขในงานบุญ

2. หลักธรรมในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร: การทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในตำบลท่าศิลาเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิ รวมถึงความกตัญญูทวาทิ เบญจศีล เบญจธรรม และการหลีกเลี่ยงอบายมุข ซึ่งช่วยส่งเสริมการทำความดี สร้างความสงบในใจ และเสริมสร้างความรักความสามัคคี การรักษาศีล 5 ช่วยสร้างชีวิตที่สงบและมีความสุข และการทำบุญยังเป็นการแสดงความกตัญญูทวาทิที่ช่วยในการเติบโตทางจิตใจและปัญญา

3. วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขสะท้อนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา: การทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชนท่าศิลา สะท้อนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล และการหลีกเลี่ยงอบายมุข ช่วยส่งเสริมความรัก ความสามัคคี และแสดงความกตัญญูทวาทิ ช่วยสร้างความสงบในชีวิตและเสริมสร้างคุณค่าในสังคม

คำสำคัญ: หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา; บุญแจกข้าว; อบายมุข; ชุมชน

Abstract

This research aimed to: 1) study the significance and origin of the Boon Jaek Khao (Rice-Giving Merit-Making) ceremony free from vice; 2) study the Dhamma principles reflected in the Boon Jaek Khao ceremony free from vice in Tha Sila Subdistrict, Song Dao District, Sakon Nakhon Province; and 3) analyze the Dhamma principles manifested in this practice. This is qualitative research, gathering data from both documents and fieldwork through in-depth interviews with 25 key informants. The collected data was analyzed descriptively.

The research results were as follows:

1. The significance and origin of the Boon Jaek Khao ceremony free from vice: This ceremony supports the underprivileged and enhances familial and communal relationships by cultivating virtues and compassion among the merit-makers. It brings peace and a sense of fulfillment through wholesome actions and fosters collaboration within the community in accordance with Buddhist teachings. The avoidance of alcohol contributes to a serene and joyful merit-making atmosphere.

2. Dhamma principles in the Boon Jaek Khao ceremony free from vice in Tha Sila Subdistrict, Song Dao District, Sakon Nakhon Province: The practice embodies core Buddhist teachings such as generosity (Dāna), morality (Sīla), and meditation (Bhāvanā). It also emphasizes gratitude, the Five Precepts (Pañca-sīla), the Five Virtues (pañca-dhamma), and abstinence from vice. These principles encourage moral conduct, inner peace, and community harmony. Observing the Five Precepts fosters a peaceful and content life, while merit-making expresses gratitude and nurtures spiritual and intellectual growth.

3. Analysis of the Dhamma principles reflected in the Boon Jaek Khao ceremony free from vice: The practice in Tha Sila community reflects essential Dhamma principles including generosity, ethical conduct, and abstinence from vice. It enhances love, unity, and gratitude, contributing to a peaceful way of life and enriching social values.

Keywords: Buddhist Teachings; Boon Cheak Khao; Causes of Ruin; Community

1. บทนำ

บุญในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความดี หรือการกระทำที่เป็นกุศล ซึ่งทำให้จิตใจผ่องใส สะอาด และเป็นปัจจัยให้เกิดความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า บุญเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ เพราะเชื่อว่าเป็นการสะสมความดีที่นำไปสู่ความสุขและการหลุดพ้นจากวัฏสงสารการทำบุญมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถจำแนกได้ตามลักษณะการกระทำและเจตนา ตัวอย่างของการทำบุญในพระพุทธศาสนา มี ดังนี้ 1) ทานมัย (การให้) คือ การแบ่งปันสิ่งของ เช่น อาหาร เงิน สิ่งของที่จำเป็น เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการฝึกละความโลภและเห็นแก่ตัว 2) ศีลมัย (การรักษาศีล) คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมะในการควบคุมกายและวาจา เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดเท็จ เพื่อป้องกันความเดือดร้อนแก่ตนเอง และผู้อื่น 3) ภาวนามัย (การเจริญภาวนา) คือ การฝึกฝนจิตใจให้สงบและเกิดปัญญา เช่น การนั่งสมาธิ การเจริญสติ ช่วยให้จิตใจมีความสงบและปล่อยวางจากความทุกข์

สำหรับการทำบุญแจกข้าว คือการทำบุญประเภททานวัตถุ เรียกว่าพลีกรรม เพื่ออุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปก่อน การทำบุญแจกข้าวปรารภบุคคลผู้ล่วงลับเป็นหลัก โดยบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้เป็นเจ้าภาพหลักของงาน และการทำบุญเช่นนี้จัดเป็นบุญกิริยาวัตถุ คือที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญประการหนึ่ง เรียกว่า “ปัตติทานมัยบุญ” (พระครูศรีคัมภีร์ญาณ, 2565, 269-282) คือ บุญที่สำเร็จหรือเกิดขึ้นจากการแบ่งปัน ผลแห่งความดีที่ตนทำไว้ในพระพุทธศาสนาเช่นนี้ ได้แสดงถึงการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้คนที่ล่วงลับไปแล้ว กล่าวคือเป็นการยอมรับถึงความมีอยู่ของผลที่ได้ทำแล้วที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้อุทิศไปให้ผู้ตาย โดยเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีมาในครั้งพุทธกาล ที่ปรากฏในติโรกฐตสูตร

(จุ.ช. (ไทย) 25/1-12/15-17; จุ.เปต. (ไทย) 26/14-25/170-176) นี้ พระพุทธมณฑลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระเจ้าพิมพิสารหลังจากพระองค์ทรงถวายพระเวฬุวันวิหารเป็นสังฆาราม 1 วัน เมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายมหาทานแก่พระพุทธเจ้า ในคืนนั้นมีเสียงต่างๆ เกิดขึ้นจากพวกเปรตที่เคยเป็นญาติของพระองค์ หวังว่าจะได้รับอุทิศทาน พระเจ้าพิมพิสารทรงกังวลและกราบทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงชี้แจงว่าเสียงนั้นมาจากญาติที่เกิดเป็นเปรต และพวกเขาหวังได้รับอุทิศกุศล พระเจ้าพิมพิสารจึงขอให้พระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์เสวยภัตตาหารเพื่ออุทิศบุญให้แก่พวกเปรต เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับทานแล้ว เปรตเหล่านั้นมารอรับอุทิศกุศลอยู่ภายนอกเรือน (จุ.สุ. 25/304/347) เป็นต้น หวังว่าพระเจ้าพิมพิสารจะทรงอุทิศทานนั้นให้ พระเจ้าพิมพิสารถวายน้ำทักษิณาทนและมหาทานพระพุทธเจ้า โดยอุทิศว่า อิทํ เม ญาติีนํ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย ขอทักษิณานี้ จงสำเร็จแก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงมีความสุขเถิด ในที่สุดก็ได้รับส่วนบุญที่พระเจ้าพิมพิสารได้อุทิศไปให้ ทำให้พวกเขามีความสุข วิญญาณได้สงบสุข บุญแจกข้าวจึงเริ่มต้นปฐมบทจากเรื่องเปตฺรพระเจ้าพิมพิสารเป็นหลักฐานของการทำบุญแจกข้าว

ปัจจุบันการทำ บุญแจกข้าว หรือ ทำบุญหา เป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสานที่รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น มายึดถือปฏิบัติเพื่อผลที่มุ่งแสดงความรักและเคารพต่อพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการทำบุญนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้วิญญาณของผู้ตายได้รับความสงบสุขและได้รับส่วนบุญจากลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่คนอีสานถือว่าการทำบุญแจกข้าวเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะมีความเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะต้องได้รับข้าวแจกเพื่อให้มีความสุขในโลกหน้า หากผู้ใดตายไปแล้วแต่ไม่มีใครทำบุญแจกข้าวให้ เชื่อกันว่าวิญญาณของผู้นั้นจะต้องทนทุกข์ อดอยาก และไม่สามารถไปผูกไปเกิดได้ ต้องวนเวียนคอยหาข้าวแจกจากญาติที่ยังมีชีวิตอยู่การทำบุญแจกข้าวนี้ ถ้าไม่ทำให้กับผู้ตาย ครอบครัวของผู้ตายอาจถูกนินทาหรือดูหมิ่นจากคนในชุมชนว่าเป็นคนที่ไม่รู้จักบุญคุณ ไม่รู้จักเสียสละให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ไม่ดีในสังคมอีสานเมื่อกำหนดวันทำบุญ ญาติพี่น้องและคนที่รักใคร่กันจะได้รับการเชิญมาเข้าร่วมงานไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล มีการปลูกปะรำให้ญาติพี่น้องที่มาร่วมงานได้พักอาศัย วันงานเริ่มต้นด้วยการเลี้ยงอาหารเช้าและกลางวันแก่ญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน จากนั้นจะมีพิธีถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุ และบางงานอาจมีการบวชนาค ในตอนเย็นมีการสวดมนต์ และบางครั้งมีการแสดงมหรสพสมโภชตลอดคืนบุญแจกข้าวในปัจจุบัน โดยเฉพาะทางภาคอีสาน ยังเป็นประเพณีสืบทอดกันมายาวนาน

การทำบุญในคัมภีร์ยุคหลังได้แบ่งบุญออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ 1) บุญขั้นต่ำคือบุญที่เศร้าหมองด้วยการยกตนข่มผู้อื่น เป็นต้น 2) บุญชั้นกลาง คือบุญที่ไม่เศร้าหมอง ทำให้เกิดขึ้นโดยหวังความมีส่วนแห่งโลกียสุข 3) บุญประณีต คือบุญที่ทำให้เกิดขึ้นโดยหวังความสุขในมรรคผล อีกนัยหนึ่ง บุญที่ทำให้เกิดขึ้นเพื่อสมบัติในภพด้วยอำนาจแห่งตัณหา ชื่อว่า "บุญขั้นต่ำ" บุญที่ทำให้เกิดขึ้นเพื่อความหลุดพ้นของ

ตน ชื่อว่า "บุญปานกลาง" บุญที่เป็นบารมีทำให้เกิดขึ้นเพื่อความหลุดพ้นของสรรพสัตว์ ชื่อว่า บุญประณีต ในปัจจุบันการทำบุญเพื่อประโยชน์ทางสังคมเป็นการทำบุญเพื่ออวดซึ่งเป็นการทำบุญที่ไม่มาจากใจจริง แต่เพื่อให้คนอื่นเห็นและชื่นชม มักไม่สร้างประโยชน์ที่แท้จริง ทั้งนี้เป็นการแสดงออกที่พยายามแสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นคนดี แต่ไม่สามารถช่วยเสริมสร้างความดีในใจของตัวเองได้ มีการการฆ่าสัตว์แลกบุญ อาจเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักการของความเมตตาและกรุณาที่แท้จริงในศาสนา ที่มากไปกว่านั้นเป็นการทำบุญยังไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขต่างๆ ในงานบุญแจกข้าว เช่นมีการดื่มสุราในงาน เล่นการพนัน จนเหตุให้งานบุญแจกข้าวที่ดั่งตามหลักพระพุทธศาสนา ถูกลดทอนคุณค่าและความสำคัญลง เปรียบปรลิตที่ฝังตัวในร่างกายของคน เพื่อเพื่อการค้ำมุงหวังผลกำไรหรือประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือสร้างสรรคสังคมนให้ดี ความสำคัญในเรื่องบุญจึงเกี่ยวข้องกับการชำระล้างมากกว่าความหมายอื่น เพราะเป็นบุญที่สามารถสละอุปาทานหรือความยึดมั่นถือมั่นได้ โดยท่านพุทธทาสได้แบ่งและเปรียบเทียบการทำบุญออกเป็น 3 จำพวกด้วยกัน คือ 1) พวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอามาทำบุญให้ทาน ฆ่าวัว ฆ่าไก่ เลี้ยงสุรายาเมาทำตามประสาของคนทีเห็นแก่ปากแก่ท้องก็เห็นแต่เรื่องกินเป็นใหญ่ แล้วฆ่าสัตว์ทำบุญ หรือทำบุญอวดคน ทำแต่เรื่องเพื่ออวดคน ทำแต่เพียงเรื่องไว้อวดคน คือทำบุญเอาหน้าเป็นการค้ากำไร เปรียบเหมือนคนที่อาบน้ำโคลนเพราะไม่มีน้ำอื่นจะอาบ อาบเสร็จแล้วก็ยังมีโคลนติดอยู่ที่ตัว 2) อีกพวกหนึ่ง ทำบุญอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในบุญ เมาบุญเมาสวรรค์วิมานเป็นต้น เปรียบเหมือนคนที่อาบน้ำที่ปนด้วยเครื่องหอม เมื่ออาบเสร็จแล้ว ก็ยังมีกลิ่นของเครื่องหอมติดตัวอยู่ 3) พวกสุดท้ายนี้ทำบุญเพื่อเสียสละซึ่งความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีความยึดมั่นในสิ่งใดๆ เป็นตัวเรา ทำเพื่อให้กิเลสหมดไปจากสันดาน เหมือนคนที่อาบน้ำที่ใสสะอาด ลูบไล้ด้วยสบู่แล้วล้างด้วยน้ำที่ใสสะอาด ก็ไม่อะไรติดอยู่ที่ตัวเป็นเนื้อตัวที่สะอาด (พุทธทาสภิกขุ, 2537, 254-255)

มติของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 29/2566 (มติที่ 811/2566) เรื่องแนวทางการปฏิบัติการจัดงาน บุญปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ และบุหรี่ไฟฟ้าในการประชุม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2566 ได้มีการนำเสนอโดย เลขาธิการมหาเถรสมาคมว่า สำนักอำนวยการกรุงเทพมหานครได้แจ้งในหนังสือที่ กท 1709/11155 เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2566 ว่ามีการประกาศมาตรการเกี่ยวกับการห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และห้ามขายในวัดและศาสนสถานตามพระราชบัญญัติเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 (มาตรา 27 และ 31) ซึ่งมีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน (มาตรา 40 และ 42) นอกจากนี้ยังมีมติในการประชุมครั้งที่ 13/2562 ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และการกำหนดให้วัดและศาสนสถานปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 แต่ยังไม่มีความเห็นในการปฏิบัติให้วัดและศาสนสถาน ปลอดบุหรี่และปลอดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างชัดเจน การทำบุญแจกข้าวของชุมชน ในเขตตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ได้รับนโยบายจากมติมหาเถรสมาคม เรื่องแนวทางการจัดงานบุญปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ และบุหรี่ไฟฟ้า ตลอดถึงการพนันทุกประเภท มาปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ผลการปฏิบัติมาต่อเนื่องหลายปี เกิดอย่างเป็นรูปธรรม และยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติของชุมชน โดยเป็นหัวใจหลักของงานบุญแจกข้าว

ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่กฎกระทรวงฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2567) ที่กำหนดให้การพนัน 23 ชนิด สามารถเล่นได้ภายในเวลาที่กำหนด โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2567 เป็นต้นไป ตามพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 โดยการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ได้แก่ การพนันที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ต่อสู้ เช่น วิ่งวัวคน, แข่งเรือ, ชกมวย, โยนห่วง, และอื่นๆ สามารถเล่นได้ระหว่างเวลา 7.00-24.00 น. การพนันบางประเภท เช่น ไพ่นกกระจอก, บู้กเมกิง และโตเตไลเซเตอร์ มีเวลาที่จำกัดในการเล่นระหว่าง 12.00-20.00 น. หรือเฉพาะวันอาทิตย์ 12.00-24.00 น. นอกจากนี้ ยังมีการเพิ่มแบบพิมพ์ใบอนุญาตสำหรับการพนันแข่งวัวลานในกฎกระทรวงนี้ การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการแก้ไขและอัปเดตกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพนันในประเทศไทย เพื่อให้การเล่นการพนันบางประเภทมีกรอบเวลาและข้อกำหนดที่ชัดเจนให้ไว้ ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2567 อนุกิติน ชาญวิรุกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในงานบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชนตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำบุญ ตระหนักถึงคุณค่าเน้นประโยชน์สูงสุดจากการทำบุญตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งชี้ให้เห็นโทษของอบายมุขที่เข้ามาแทรกในงานบุญ ซึ่งทำให้ลดคุณค่าของการทำบุญตามหลักศาสนา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญและความเป็นมาของการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมในการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร
3. เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในงานบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวทางการศึกษาผสมผสานระหว่างการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยมีกรอบแนวคิดทางพุทธปรัชญาเป็นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในบริบทของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานบุญแจกข้าวในพื้นที่ศึกษา

ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกภาคสนาม โดยเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธี การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยดำเนินการถอดเทป เข้ารหัสข้อมูล (Coding) จัดกลุ่มประเด็น สังเคราะห์เชิงแนวคิด และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล มุมมองการวิเคราะห์ ร่วมกับการตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชนตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านความสำคัญและความเป็นมาของการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข พบว่า การทำบุญดังกล่าวมิได้มีนัยเพียงการสงเคราะห์ผู้ยากไร้เท่านั้น หากยังเป็นกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการทำบุญก่อให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรม ได้แก่ ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเสียสละ อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมบุญยังช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจทางจิตใจและความสุขเชิงจิตวิญญาณแก่ผู้ปฏิบัติ เนื่องจากการกระทำความดีโดยปราศจากผลประโยชน์ส่วนตนส่งผลให้เกิดความสงบและความอึดอ้อมภายใน ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของการเป็นงานบุญปลอดอบายมุขยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการงดเว้นการดื่มสุรา อันนำไปสู่การรักษาบรรยากาศของงานบุญให้มีความสงบเรียบร้อย และเอื้อต่อการประกอบกุศลกรรมอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดคุณค่าเชิงจิตวิญญาณทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม

2. ด้านหลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข พบว่า กิจกรรมดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักทาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการให้และการแบ่งปัน อันเป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีความเมตตากรุณาและลดความยึดมั่นถือมั่นในทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังปรากฏหลักศีล โดยเฉพาะศีล 5 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบในการกำกับพฤติกรรมให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยทั้งในระดับบุคคลและสังคม ในขณะเดียวกัน หลักสมาธิหรือการพัฒนาจิตใจยังมีบทบาทในการเสริมสร้างสติและความมั่นคงทางอารมณ์ อันนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงภายในจิตใจ นอกจากนี้ ยังพบการปรากฏของหลักธรรมอื่น ได้แก่ ความกตัญญูกตเวทิตี เบญจศีล-

เบญจธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสมและมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงอบายมุขซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาคุณภาพของกิจกรรมทางศาสนาให้ดำรงอยู่ในกรอบของความดีงาม

3. ด้านการวิเคราะห์หลักธรรมที่สะท้อนผ่านบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข พบว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นรูปแบบของการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบูรณาการหลักทาน ศีล และการหลีกเลี่ยงอบายมุขเข้ากับวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม การให้ทานมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและลดความเหลื่อมล้ำ ขณะที่การรักษาศีลช่วยควบคุมพฤติกรรมและลดปัญหาทางสังคม ส่วนการงดเว้นอบายมุขช่วยรักษาบรรยากาศของกิจกรรมให้สงบและมีคุณค่าเชิงศีลธรรม นอกจากนี้ ยังพบว่ากิจกรรมดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี และความร่วมมือภายในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมกันธำรงรักษาประเพณีที่มีคุณค่า

ดังนั้น การทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขมิได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่บูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านจิตใจ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการดำรงชีวิตร่วมกันภายใต้กรอบของหลักพระพุทธศาสนา

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง หลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านความสำคัญและความเป็นมาของการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การทำบุญดังกล่าวมิได้มีบทบาทเพียงการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การสร้าง ความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว ทั้งนี้ การปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเสียสละ เป็นผลโดยตรงจากการปฏิบัติกิจกรรมบุญ ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการทำดีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข นอกจากนี้ การกำหนดให้เป็นงานบุญปลอดอบายมุข โดยเฉพาะการงดเว้นการดื่มสุรา ยังทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคมที่ช่วยรักษาบรรยากาศของงานบุญให้สงบเรียบร้อย และเอื้อต่อการประกอบกุศลกรรมอย่างแท้จริง อันสะท้อนแนวคิดเรื่องการหลีกเลี่ยงอบายมุขซึ่งเป็นเหตุแห่งความเสื่อมในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัมภวาน์ ชมดี (2553) ที่พบว่า พิธีกรรมบุญในชุมชนอีสานมีเป้าหมายสำคัญในการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน แม้ว่ารูปแบบพิธีกรรมจะมีความ

แตกต่างกันตามบริบท แต่ยังคงมีสาระสำคัญร่วมกัน คือ การยึดโยงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และการทำบุญเพื่อเกื้อกูลทั้งผู้มีชีวิตและผู้ล่วงลับ

2. ด้านหลักธรรมที่ปรากฏในบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข พบว่า กิจกรรมมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักทาน ศีล และภาวนา ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาตนตามแนวพุทธธรรม การให้ทานเป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นและส่งเสริมความเมตตา กรุณา การรักษาศีลเป็นการกำกับพฤติกรรมไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น และการเจริญภาวนาเป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความสงบและมั่นคง นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักธรรมอื่น ได้แก่ ความกตัญญู กตเวทิตะ เบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งทำหน้าที่เสริมสร้างคุณค่าทางจริยธรรมและความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณของบุคคล อันส่งผลต่อความสงบสุขทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงอบายมุขซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการรักษาความบริสุทธิ์ของกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระภิกษุณันท ฐิตเสฏฐิ และคณะ (2559, หน้า 22-28) ที่พบว่า หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เป็นหลักพื้นฐานของการทำความดีที่นำไปสู่ความสุขและความสงบในชีวิต โดยเป็นกระบวนการลดกิเลสและการเบียดเบียนผู้อื่น อันก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในระดับปัจเจกและสังคม

3. ด้านการวิเคราะห์หลักธรรมที่สะท้อนผ่านบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข พบว่า กิจกรรมเป็นรูปแบบของการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในบริบทของวิถีชีวิตชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ หลักธรรมมิได้ดำรงอยู่เพียงในเชิงคัมภีร์ หากแต่ถูกแปรรูปเป็นพฤติกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการบูรณาการหลักทาน ศีล และการหลีกเลี่ยงอบายมุข ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านจิตใจ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม การทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขสามารถอธิบายได้ว่าเป็นกลไกการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาร่วมกันของชุมชน อันนำไปสู่การควบคุมพฤติกรรมและการเสริมสร้างความเป็นระเบียบของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปรีชา พิณทอง (2534) ที่พบว่า ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน และข้าวสากในสังคมอีสานมีรากฐานจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ซึ่งมีที่มาจากเรื่องราวในพระธรรมบท เช่น เรื่องพระเจ้าพิมพิสาร และเรื่องราวที่สะท้อนการละเว้นพยาบาลและการทำบุญร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และการดำรงอยู่ของประเพณีอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขในชุมชนตำบลท่าศิลา เป็นกระบวนการทางสังคมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านจิตใจ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีลักษณะเป็นการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในระดับชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการ ทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข เพื่อให้การทำบุญแจกข้าวเป็นงานบุญที่สำคัญ ในทางพระพุทธศาสนา ของชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ไว้เป็นรูปเล่ม เพื่อสะดวกแก่การค้นหาข้อมูลต่อไป

1.2 จัดทำแหล่งการเรียนรู้ เรื่องพระพุทธศาสนา และแนวทางปฏิบัติให้ปลอดอบายมุข ทุกประเภทตามหลักพระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

2. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

2.1 ควรมีวิทยากรที่มีความรู้ในเรื่องการทำบุญ เช่นพระสงฆ์ที่ทรงความรู้ด้านธรรม มาเป็นผู้แสดงธรรมเพื่อให้แนวทางการปฏิบัติ ของชุมชนท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

2.2 ควรทำเอกสารการรวบรวม ทำเว็บไซต์เรื่องเรื่องบุญแจกข้าวปลอดอบายมุข ของชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเสนอแนะ ให้ข้อคิดเห็น และเสนอข้อปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของวิธีทำบุญแจกข้าวและการแก้ปัญหาอบายมุข

3. ข้อเสนอแนะการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1 ควรนำเรื่องการทำบุญแจกข้าวปลอดอบายมุขของชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร มาเป็นแบบอย่าง เป็นกิจกรรมหลักของการทำบุญทุกประเภท ให้สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา

3.2 ควรมีการบูรณาการการทำบุญทุกประเภท ให้มีการปลอดอบายมุข เพื่อความสงบสุขในชุมชน ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเป็นข้อมูลหรือความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการศึกษาและการทดลองที่ลึกซึ้ง ซึ่งสามารถเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือแนวทางใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีการสำรวจหรือรู้จักมาก่อน การวิจัยช่วยให้เราสามารถขยายขอบเขตของความรู้ในสาขาต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นการพัฒนาความเข้าใจในปัญหาหรือประเด็นต่างๆ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยผลลัพธ์จากการวิจัยไม่เพียงแต่มีประโยชน์ในด้านทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้อีกด้วย นอกจากนี้ การวิจัยยังสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ชุมชนหรือองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่มีคุณค่า ทั้งในแง่ของจิตใจและสังคม ช่วยส่งเสริมความสงบสุขภายในจิตใจของผู้ทำบุญ พร้อมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความสงบสุขให้กับวิญญาณและผู้ทำบุญเอง การอุทิศบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ส่งเสริมความ

สัมพันธ์ระหว่างผู้มีชีวิตและผู้ล่วงลับในด้านจิตวิญญาณ ช่วยปลดปล่อยจากทุกข์ในโลกหน้า แสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมทั้งส่งเสริมการฝึกฝนความเมตตาและการเสียสละ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา พิณทอง. (2534). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ. (2565). รูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความกตัญญูในงานบุญแจกข้าวของชาวอีสาน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 4(4), 269-282. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/article/view/260244>

พระภัทรนันท์ วิฑิตเสฏฐโฐ, พระครูโกศลอรรรถกิจ, อุทัย เอกสะพัง, พระมหาอภิรักษ์ นนทภาณี คำหารพล และพระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ จันทรโร. (2559). ศึกษาวิเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ 3 ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท. *วารสารปัญญาปริทัศน์*, 1(1), 22-28. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/216206/150217>

พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ภาษาคน-ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อัษฎางค์ ชมดี. (2553). *ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟ.

